

Tematska jedinica 1:

Menadžment i preduzetništvo u KKI

TEMA 1.1. Politike i međusektorske saradnje

Author(s):

Prof. Dr Ira Prodanov

Prof. Mr Olivera Gracanin

Institution(s):

UNS, Serbia

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Podrška Evropske komisije za izradu ove publikacije ne predstavlja potvrdu sadržaja koji odražava stavove samo autora, a Komisija se ne može smatrati odgovornom za bilo kakvu upotrebu informacija sadržanih u njoj. Broj projekta: 2020-1-BG01-KA203-07919.

Ovaj materijal je deo sadržaja nastavnog plana i programa „Menadžment i preduzetništvo u kulturnim i kreativnim industrijama“. Sastavljen je u okviru Erasmus+ strateškog partnerstva „FENICE - Jačanje preduzetništva i inovacija u kulturnim i kreativnim industrijama kroz interdisciplinarno obrazovanje“.

Sadržaj:

Program FENICE

Tematska jedinica 1: Menadžment i preduzetništvo u KKI

Tema 1.1. Politike i međusektorske saradnje.

Tema 1.2. Kreativnost, inovativnost i kulturni sadržaji. Etičko ponašanje i intelektualno vlasništvo.

Tema 1.3. Novi mediji, kreativne tehnologije i digitalno okruženje. Digitalni marketing.

Tematska jedinica 2: Preduzetnička praksa - Modeliranje KKI preduzeća

Tema 2.1. Poslovni modeli i menadžment. Upravljanje promenama.

Tema 2.2. Finansiranje. Mogućnosti i rizici

Više informacija možete pronaći na: <http://www.fenice-project.eu>

Deklaracija o autorskim pravima:

Delo je licencirano pod međunarodnom licencom Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0. Imate pravo da:

- delite — kopirajte i redistribuirajte materijal u bilo kom mediju ili formatu
- prilagođavate — menjate, modifikujete i nadograđujete materijal

pod sledećim uslovima dozvoljeno je:

- Atribucija - morate spomenuti, linkovati materijal za licencu i navesti da li su izvršene izmene. To možete učiniti na bilo koji razuman način, a da ne sugerišete da vas davalac licence podržava ili da podržava vaš način upotrebe ovog materijala.
- Upotreba u nekomercijalne svrhe — materijal se ne može koristiti u komercijalne svrhe.
- Deljenje sličnog materijala (ShareAlike) — ako menjate, modifikujete ili nadograđujete materijal, morate da prikazete svoj doprinos pod istom licencom kao i original.

1 THEME Overview

Polazna osnova predavanja pod nazivom **Kulturne politike i institucije. Intelektualna svojina**. jeste definisanje pojmova „kultura“, „kulturna politika“ i „institucija“. Ono će svedočiti o složenoj strukturi njihovih značenja, o antagonizama u njima samima, ali i o njihovim kauzalnim vezama. Sve ovo vodiće jasno ka tezi da su kulturne politike – njihovi institucionalni, administrativni i operativni aspekti temelji za stvaranje institucija koje reprezentuju KKI (CCI), da su te institucije njihova „produžena ruka“, a da svi oni zajedno figuriraju kao delovi tela jednog istog organizma. Na kraju će biti reči o intelektualnoj svojini bez čijeg poštovanja nije moguće sprovesti transparentnu kulturnu politiku i razvijati kreativne i kulturne industrije. Kada je o tome reč, nije u pitanju samo intelektualna svojina umetnika, producenata, dizajnera i drugih učesnika u projektima KKI, već često i same institucije KKI koje sprovode programe kulture polažu prava na odgovarajući stepen intelektualne svojine.

2 THEME Reader

Kultura. Kulturna politika. Institucija. Značenje pojma.

U malom filozofskom rečniku iz 1736. godine *zlo* je opisano kao stremljenje ka neskladu i razaranju.¹ Po navici, smatramo da je kultura na suprotnoj strani.
(S. Beljanski)

Po navici, kulturu posmatramo u pozitivnom kontekstu. Vezujemo je za nešto što je pozitivno, ugodno, napredno. Čak i kad govorimo o „propasti kulture“ ili o „sudaru kultura“, još uvek ne posežemo za terminom „nekultura“. Uzmimo na primer nekog Petra. On je je kulturni jer je načitan, zna kako da se ponaša u društvu, zna za koju priliku kako da se obuče, zna da odabere koji koncert ili izložbu će posetiti. Međutim, već u ovom prostoru kolokvijalnog izražavanja nešto „ne štima“ i ako zađemo u analizu svakog od ovih „aspekata“ kulture našeg „kulturnog drugara“, postaje jasno koliko je svaki od tih aspekata podložan kritici. Ako je Petar kulturni čovek koji je „načitan“, čega je načitan? Ako zna da se „ponaša u društvu“, u kom društvu on zna da se ponaša? Ako zna za koju priliku kako da se obuče pitanje je u kom delu sveta (u kojoj – kulturi!?) on demonstrira to „znanje“. I tako dalje i tako dalje. Ovde smo, dakle, na najopštijim primerima relativizovali pozitivističko shvatanje pojma kulture, prostim transponovanjem njenih aspekata na globalni nivo, da bismo zaključili da o tome da li je neko

¹ Definitiones Philosophicae, AR. D. Joanne Thierry, 1736, str. 82.

„kulturan“ ili je nešto „kulturno“ odlučuje više faktora kao što su država, društvo i ne manje važno – pojedinac.

Da bi se u jednom društvu ipak došlo do nekog „dogovora“ u kulturi, kreiraju se kulturne politike – „sistemi zakona, regulatornih mera, tokova delovanja i finansiranja prioriteta u datoj oblasti“ (Vukanović 2011:2). Gore navedeni primer sa Petrom pokazuje da u svakom društvu postoje određena „pravila“ kulture, a zadatak kulturnih politika jeste da prati promene na lokalnom i globalnom nivou, s težnjom da se zadovolje kulturne potrebe građana i građanki. Donedavno su zemlja Evrope nastojale da na neki način usklade svoje kulturne politike, a to je proces koji se događao i na globalnom nivou. Međutim, uočeno je da je neophodno osim nalaženja „preseka“ skupova kulturnih politika raditi na očuvanju lokalnih kulturnih vrednosti, jer su one vremenom počele da se marginalizuju pod pritiskom globalizacije. Danas kulturne politike u Evropi počivaju na ideji očuvanja lokalne kulture, uz poštovanje kulture Drugog. Tome je doprinela i činjenica da jedan čovek retko kad reprezentuje samo jednu kulturu, već kretanjem kroz životni vek postaje multikulturalno biće – u zavisnosti od posla, okruženja, mesta u kojem živi, on prihvata pojedine aspekte nove kulture, dok druge zadržava. Takođe, kulturne politike trpe i pritisak „istorije“ jer neki stavovi po pitanju kulture nestaju, dok drugi nastaju. Najdramatičniji primer za to jesu stavovi desničara pred početak Drugog svetskog rata u Evropi koji likovna dela ekspresionista držali za „ružne“, a mi im se danas divimo. Ovaj ekstremni primer dokazuje da kriterijum za pozitivističko definisanje „kulture“ i „kulturnog“ jeste prevashodno u rukama onih koji upravljaju kulturom i koji su najčešće odgovorni za njeno finansiranje.

Višeznačnost termina kultura nije od pomoći za njenu definiciju. Kultura može da se zaseje na njivi, a osoba ne samo da može biti kulturna, nego može biti „iz neke kulture“ – geografskog prostora u kojem živi skupina ljudi koji neguju sličan jezik i običaje. U užem smislu, obično se pod kulturom vrlo uopšteno smatra „carstvo humanih vrednosti, u kome ljudski rod, uzdižući se iznad borbe za opstanak, smanjuje agresiju, nasilje i bedu, i izgrađuje i izgrađuje plemenitiji svet, viši od sveta obične civilizacije“ (Beljanski 2011:45). Međutim, već sedamdesetih godina prošlog veka Markuce (Markuze), Huizinga, Fihte (Fichte) i brojni drugi filozofi i sociolozi ističu dihotomije kulture, njene svetle strane, ali i mračne „limbove“, mutne tačke, prostore koji se mogu okarakterisati negativnim terminima koji razotkrivaju i potencijalne posledice te i takve „loše kulture“. Vremenom se formiralo mišljenje da je kultura prepuna kontradiktornih elemenata, pa je u njoj sadržano i dobro i zlo delanje čoveka. Potpuna prevaga zlog nad dobrim u kulturi ne znači, dakle, kraj kulture, već jednostavno stanje kulture. Konačno, utemeljila se i jedna vrsta objektivnog pogleda na kulturu, pa se ona označava kao „slagalica bez koordinata, sačinjena od raznovrsnih pronalazaka koji se otimaju kategorizaciji i vrednovanju“. (Beljanski 2011:46). Tu je naravno i problem sa definisanjem „visoke“ i „niske“ kulture. Pripadnici Frankfurtske škole mislilaca, na čelu sa Adornom, kulturu koja je zasnovana na masovnoj proizvodnji proglašavala je kičem. I Nikolaj Berđajev (Berđajev 1990) i Tomas Stern Eliot (1967) smatrali su da kultura gubi na vrednosti što se više demokratizuje. Nasuprot

ovakvom mišljenju, engleski kulturalisti, Hol (Hall), Fiske i Vilijams (Williams) ustaju protiv elitističkih stavova o kulturi i nastoje da istaknu vrednosti *popularne kulture*...

Definicija kulture

Cultural diversity is no longer
just a given of the human condition
but has become a globally shared normative meta-narrative.
(Yudhishtir Raj Isar 2009:61)

U poslednjim decenijama, karakteristično je da različite zemlje Evrope zvanično u svojim spisima različito definišu kulturu. Ipak, definicija postavljena kao **krovna** na Međuvladinoj konferenciji o kulturnim politikama 1998. godine, u velikoj meri je sveobuhvatna i podrazumeva „u najširem smislu skup formi i tipova svih dostignuća ljudi i ljudskog bića, koji prožima bilo koju humanu aktivnost i egzistenciju. Kultura uključuje društveno prepoznate vrednosti, toleranciju, otvorenu i zatvorenu orijentaciju ljudi, verovanja, kreativni duh i interese pojedinca i društva. Jezik, folklor, običaji, rituali, tradicija, znanje i proces edukacije, različitost i interes za druge kulture, kao i savremeni produkt kreativnog rada jesu osnove za čuvanje i razvoj kulture. U užem smislu, kultura je umetnost, arhitektura, muzika, literarno i drugo kreativno izražavanje.”²: “ Kultura obuhvata u širem smislu, agregat, oblik i vrstu svih dostignuća ljudi i čovečanstva, koja prožimaju svaku ljudsku delatnost i postojanje. Kultura obuhvata društveno priznate vrednosti, toleranciju, spoljašnju i unutrašnju orijentaciju, uverenja, stvaralački duh i interese pojedinca i društva. Jezik, folklor, običaji, obredi, tradicija, znanje i obrazovni proces, različitost i interesovanje za druge kulture, kao i savremeni proizvod stvaralačkog rada osnova su očuvanja i razvoja kulture. U užem smislu, kultura je umetnički, arhitektonski, muzički, književni izrazi i drugi kreativni izrazi.” (upor. <https://www.culturalpolicies.net/> Compendium of Cultural Policy). Od postavke ove definicije, do danas, stavovi prema definisanju kulture su se menjali. Francuska, budući da kulturu posmatra veoma široko, kulturnu politiku posvećuje „zaštiti i razvoju svih faceta kulturnog nasleđa, ohrabrivanju stvaralačkog umetničkog i drugog kreativnog rada, i podspešivanju razvoja umetničke obuke i aktivnosti.“ (Član 1 Dekreta od 15 maja 2002. godine, navedeno iz Compendium of Cultural Policy: Country profile: France 2007, str 8, nav. Prema Vukadinović 2011:6). Međutim, Nemačka i Velika Britanija nemaju zvaničnu definiciju kulture, budući da polaze od toga da su multikulturalna društva u kojima se neguju brojni jezici, običaji itd. U

² Upor. Compendium Cultural Policy and Trends https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/latvia/Full-country-profile_Latvia.pdf pristupljeno 24. 3. 2022.

Portugalu se pominje kultura kao „nepresušni element u razvoju intelektualnih sposobnosti i kvalitetu života, važan kao faktor među stanovništvom i ključni instrument za kritičko razumevanje i saznanje realnog sveta“ ("an indispensable element in developing intellectual capabilities and the quality of life, important as a factor in citizenship and a key instrument for a critical understanding and knowledge of the real world" (upor. in <http://www.portaldacultura.gov.pt/ministeriocultura>). Zanimljivo je da se u ovoj definiciji pojavljuje sintagma „kritičko mišljenje“, kojom se ističe kultura kao „angažovani sadržaj“ društva. U Bugarskoj se pod kulturom misli kulturno nasleđe, vizuelne umetnosti, izvođačke umetnosti, knjige i biblioteke, umetnost amatera, audio-vizualne umetnosti imediji, autorska prava i odgovarajuće umetnosti, internacionalno kulturno nasleđe i edukacija (compendium cultural policy and trends <https://www.culturalpolicies.net/database/search-by-country/country-profile/?id=6> pristupljeno 23. 3. 2022). cultural heritage, visual arts, performing arts, books, reading and libraries, amateur arts, audio vision and media, copyright and related arts, international cultural heritage, and education). Oficijelna definicija kulture u Srbiji ne postoji već se pojam određuje na osnovu tri aspekta: pod pojmom se podrazumeva 1. opis nadležnosti Ministarstva kulture (procedure kreiranja i implementacije politike, mreža ustanova i organizacija, projekti, kulturno nasleđe, itd). U nešto širem smislu pod kulturom se podrazumeva i 2. obrazovanje u oblasti umetnosti, istraživanja u oblasti kulture i umetnosti i kulturni turizam. Najzad, u najširem smislu pod kulturom se podrazumevaju 3. stilovi života, vrednosti i vizije multi-etničkog društva u Srbiji. (Vukanović 2011:7).

Zamršeno klupko definisanja pojma kulture, donekle olakšava određenje pojma *kulturne politike*.³ Iz prostog razloga što se kultura njome na neki način objedinjuje u jasno definisano polje delovanja kojim treba upravljati. Kulturna politika predstavlja „javnu praktičnu politiku u oblasti kulture, umetnosti i medija“ (Đukić 2010:24). Savremena kulturna politika podrazumeva svesno regulisanje javnog interesa u oblasti kulture i odlučivanje o svim

³ Mora se naglasiti da Kevin Robins, međutim, na samom početku svog rada pod nazivom *Cultural Policy and Cultural Politics in the Twenty-First Century*, 2016, 1, pravi razliku između „cultural policy“ i „cultural politics“, ističući da se „kulturna politika“ uglavnom fokusira na umetničko stvaranje, dok se „kulturne politike“ izvan nje bave širokom paletom aktivnosti, ali se njihove delatnosti, razume se, ipak poklapaju. ([PDF\) Cultural Policy and Cultural Politics in the Twenty-First Century \(researchgate.net\)](#)) On the basis of this distinction, we make a certain differentiation between ‘cultural policy’ and ‘cultural politics’. The former we regard as the domain of public administration and policy-making that governs and regulates activities specifically related to the spectrum of what are conventionally regarded as arts practices. Cultural politics, on the other hand, pertain to questions concerning the more fundamental social meanings and norms that underpin policy procedures and choices. It is in the domain of cultural politics, then, that foundational values are defined and struggled over. But, of course, we have to acknowledge the considerable overlap that may actually exist between policy and political dimensions.

pitanjima vezanim za kulturni razvitak jednog društva. Kulturna politika je obično usmerena na tri osnovna zadatka: „1) očuvanje kulturne baštine i kulturnog identiteta; 2) razvoj savremenog umetničkog stvaralaštva, 3) podsticanje dostupnosti kulturnih dobara i učešće građana u kulturnom životu. (Dragičević Šešić 2011:35). Prema UNESCO-u pojam kulturna politika odnosi na „ukupni zbir namernih intervencija ili na odsustvo intervencija države ili njenih organa, i to onih čiji je cilj da se odgovori na određene kulturne potrebe pomoću optimalnog korišćenja fizičkih i ljudskih resursa koji su društvu raspoloživi u određenom trenutku; b) da određeni kriterijumi za upravljanje kulturnim razvojem treba da budu utvrđeni i da kultura treba da bude povezana s ličnim razvojem pojedinaca, kao i društvenim i ekonomskim razvojem društva. Kao i druge javne politike, kulturna politika se modelira na različite načine, a koji se model primenjuje zavisi i od opšte situacije u državi i od toga kako se kultura definiše na nacionalnom nivou. Najveći broj debata koje se vode oko neke javne politike (a kulturna politika nije izuzetak) odnose se na predloge regulative i raspodelu sredstava. Razlog tome je što su zakoni i finansije najvažniji instrumenti sprovođenja javne (kulturne) politike, koje implementiraju predstavnici odgovarajućih ministarstava” (Vukanović 2011:3).

Kulturne politike se kreiraju po određenim modelima. “U tipologizovanju modela ima više pristupa: u odnosu na to da li ostvarivanje kulturne politike zavisi od javne podrške ili pak od uslova tržišta; u odnosu na to da li zakonski, finansijski i politički autoritet potreban za sprovođenje kulturne politike ima državno ili paradržavno telo pa tako i model može biti državni ili paradržavni; u odnosu na karakteristike kulturne politike pa tako model može biti na primer liberalni ili tranzicioni” (Đukić 2010:96-118). Danas se obično kaže da su kulturne politike u Americi više tržišno orijentisane, nego evropske (Vukanović 2011).

Poređenje različitih kulturnih politika ne samo evropskih, već i svetskih trendova, kako ističe Yudhishtir Raj Isar (2009), ukazuje na to da su one često pragmatične, tako da uglavnom zanemaruju teorijske naučne analize realnog stanja kulture u društvu.⁴ Kanigam dodaje da je „široko polje javnih procesa uključeno u formulisanje, implementiranje i osporavanje vladinih intervencija u kulturnim aktivnostima i njihovom podržavanju“(Cunnigham 2004:14)

Iz ovoga je jasno da su kulturne politike (Evrope), poput živih organizama, stalno menjajući sadržaji koji zavise od političkih prilika određene države i njihovih programa

⁴ Isar se pita da li prosperitetne ideje u izgradnji kulturnih politika jesu „borba protiv vetrenjača“?(Isar 2000).

proevropski ili nacionalno orijentisanih (ili njihovih mešavina), od nevladinog sektora čija relativna nezavisnost obično daje impuls za inovacije i od građana i njihove inicijative, najčešće na lokalnom nivou, koja čitavoj slici kulture daje neophodnu dozu popularne kulture. Problem kod kreiranja kulturnih politika je i činjenica da se oni koji je kreiraju i sprovode smenjuju (smene vlada, ministara), tako da se teško može govoriti o nekom direktnom kontinuitetu u sprovođenju određenih ideja. Takođe, uočeno je konstantno balansiranje između podržavanja profitabilnih i „neprofitabilnih“ sadržaja kulture, čime se postiže izvesna ravnoteža u zadovoljstvu građana i građanki kulturnom politikom, odnosno dostupnosti kulture.⁵

Kada je reč o institucijama koje sprovode kulturne politike, mora se imati u vidu da se u istorijskom smislu institucije razumeju kao skup „formalnih i neformalnih procedura, normi i konvencija u organizacionoj strukturi politike ili političke ekonomije“. Sociolozi ovoj definiciji često dodaju „kognitivna svojstva, moralne običaje i simbolske sisteme koje previzilaze državni i organizacioni nivo“ (Hall and Taylor 1996: 938, 947) (institucije kao formalne ili neformalne procedure, rutine, norme i konvencije u organizacionoj strukturi politike ili političke ekonomije, dok sociološki institucionalisti dodaju kognitivne skripte, moralne šablone i sisteme simbola koji se mogu nalaziti na naddržavnom ili nad-organizacijskom nivou.) (Amenta, Ramsey 2009:5). Kulturne politike koje sprovode različite institucije - vladine ili nevladine organizacije ili udruženja mogu da realizuju aspekte te politike u onolikoj meri u kojoj su pre svega finansijski podržane⁶ (državnim ili privatnim finansijskim izvorima), a potom u onoj meri u kojoj su joj organizacione strategije efikasne. Privatne institucije sprovode kulturnu politiku obično tako da podržavaju projekte koji donose profit.⁷

Kulturne politike danas nisu fokusirane samo na potrebe svojih građana i određene kulturne sadržaje kao takve, već i za njihovu održivost u ekonomskom aspektu, odnosno na to koliko će određeni kulturni sadržaji ekonomski uticati na određenu sredinu, obezbediti radna mesta, privući goste u turističkom smislu itd. Dobar primer kako su KKI uticale na kulturne politike jesu kreativni klasteri koji su početkom milenijuma podrazumevali saradnju različitih

⁵ Poznato je da je čest slučaj da teatri za svoje produkcije imaju podršku države. To je stoga što bi u slučaju tržišno orijentisanih pozorišta običnom građaninu bilo onemogućeno da posećuje pozorište zbog visokih cena karata.

⁶ Najuočljivija karakteristika evropskih država jeste dosledno smanjivanje davanja za kulturu iz godine u godinu.

⁷ U srpskom zakonodavstvu „poreske povlastice predviđene su samo za poklone (davanja, donacije) *pravnih lica* koja su osnovana radi obavljanja delatnosti u cilju sticanja *dobiti* (privredno društvo, preduzeće, zadruga, odnosno drugo pravno lice osnovano radi sticanja *dobiti*). Zakonom nisu propisane nikakve olakšice za davanja *fizičkih lica*-poreskih obveznika i *preduzetnika* u opštekorisne svrhe.“ Upor. Dragan Golubović, *Vodič za korporativnu filantropiju* “*Dobro se dobrim vraća: kako darovati u opštekorisne svrhe*” (<https://old.tragfondacija.org/pages/sr/javne-politike/poreske-olaksice.php>). Pokloni koji obezbeđuju poreske olakšice mogu se uplatiti samo za umetničke i slične projekte, ali ne mogu za razvoj demokratije, zaštitu životinja, borbu protiv korupcije itd (isto).

umetničkih formacija i udruženja, da bi prerasle u „kulturne četvrti“ i konačno u „gradove kulture“.⁸

Osmotrimo sada aspekt edukacije koji je istaknut na početku, u bugarskom modelu kulturne politike. Premda se kulturne i kreativne industrije obično smatraju pojednostavljeno kao “industrije zabave”, ali da se njihova delatnost oslanja na kulturne politike, danas više nije reč samo o zabavi nego o aktivnostima koje idu uz zabavu. Zapanjujuće je, naime, koliko se malo pažnje posvećuje *edutainmentu* – učenju kroz zabavu, u okviru CCI, budući da je eksperti iz oblasti istraživanja publike (audience development) sve više uočavaju potrebu publike za participativnim praksama, odnosno, ka modelima zabave koji nude – znanje. Bilo da je reč o koncertu, turističkom putovanju ili izložbi, ljudi sve više žele nešto više od zabave. Odnosno, žele da zabavljajući nauče nešto novo, steknu jedinstveno iskustvo koje će ih odvesti u neko novo iskustvo isl. Otud se pre koncerta organizuju “uvodne reči o kompozicijama na programu”, muzičari rado uključuju publiku da i sama – muzicira,⁹ likovni umetnici dozvoljavaju direktan kontakt sa umetničkim delima.¹⁰ Nije reč samo o tome da se nešto nauči na licu mesta, nego da se prati “odjek” utiska koji je dobijen na nekom kulturnom eventu kao vrsta „održivog razvoja“ određenog kulturnog stimulansa. Stoga deluje da će u okviru kulturnih politika i njihovog sprovođenja kroz KKI, edukacija imati sve veći značaj.

Međusektorske saradnje

KKI imaju glavnu ulogu u četvrtoj industrijskoj revoluciji koja je rezultat digitalne transformacije modernog društva (poznatog kao Industrija 4.0). Ova konotacija je još važnija u kontekstu ekonomije doživljaja u kojoj se dobra i usluge vrednuju na osnovu doživljaja koje stvaraju za kupce (Pine i Gillmor, 1998). Lanac stvaranja vrednosti u KKI u velikoj meri definiše proces monetizacije rezultata ljudskih kreativnih aktivnosti i njihovog pretvaranja u tržišne proizvode čija potrošnja u velikoj meri zavisi od uključivanja i interpretacije kupaca (tj. iskustva).

Složenost KKI-ja čini njihovo definisanje izazovom, posebno kada se definišu tipični procesi u industriji, tipični timovi ili tipični ishodi. Zato je od ključne važnosti da se razume konkretna

⁸ Kulturne politike država Evrope u ovome su dobro prepoznale kulturni potencijal. Tako je nastala titula Evropska prestonica kulture koja je u 2022. dodeljena Novom Sadu.

⁹ Najjednostavniji primer te parcipativne prakse je Novogodišnji koncert u Beču koji se emituje po čitavom svetu, a u kojem čuveni *Radecki marš* pljeskanjem u tempu prati čitava publika u Musikvereinu, što je inače nezamislivo u polju umetničke muzike! Postoje i koncerti gde se publika aktivno uključuje da muzicira – primeri takvih evenata česti su kod koncerata perkusija.

¹⁰ U Novom Sadu je 2019. otvorena izložba umetnika Nikole Macure pod nazivom „From Noise to Sound“. U njoj je predstavio muzičke instrumente koje je napravio od zastarelih i otpisanih delova oružja i tenkova koje je pronašao na otpadima. Publika je imala prilike da svira na eksponatima, a to su bile različite udaraljke, tržački instrumenti i slično.

grana kreativnih industrija u koju se želi uključiti, da bi se mogla uspešno razviti i poslovna strana poduhvata.

KKI obezbeđuju platforme na kojima umetnici sprovode svoje kreativne ideje, često u kombinaciji sa drugima stvaralocima, kako bi proizveli kulturni proizvod ili uslugu koja ima dodatnu vrednost za potrošača/kupca. To znači da kreativnu proizvodnju treba da prati smisao za poslovanje, integracija sa drugim sektorima (npr. ugostiteljstvo), dobra organizacija i adekvatno umrežavanje.

Napori za izgradnju pametne ekonomije u Evropi usmereni su na unapređenje konkurentnosti, uz zadržavanje modela socijalne tržišne ekonomije i efikasnog korišćenja resursa. Najveći deo napora za podsticanje inovacija usmeren je na korišćenje postojećeg potencijala za inovacije u EU. Prvo, to je ogromno domaće tržište, ali u pitanju su i visokokvalifikovani istraživači, preduzetnici i kompanije i jedinstvene prednosti u smislu vrednosti, tradicije i različitosti.

Industrije se diversifikuju i razvijaju paralelno sa novim izazovima kako bi zadovoljile sve fragmentiranije potrebe i želje savremenih ljudi za individualnim oblicima komunikacije, opuštanja i rekreacije, empatije sa prirodom, za konzumiranje kulturnih vrednosti i nasleđa, istraživanje novih kultura i teritorija itd. Organizacije različitih kompetencija se sve više oslanjaju na usluge i saradnju sa kreativnim kompanijama kako bi unapredile svoje proizvode i usluge i uspostavile novi pristup svojim kupcima i partnerima. Otuda i međupovezanost KKI sa sektorima komunikacija, putovanja i turizma, obrazovanja, istraživanja i tako dalje.

Kreativne industrije nisu samo same po sebi inovativne, već su i važna pokretačka snaga inovacija u nekreativnim industrijama. Podrška uključivanju kompanija iz kreativnog sektora u eksperimentalne projekte često vodi ka daljim inovacijama. To je zato što pružaoci kreativnih usluga teže da pomognu kompanijama da razviju proizvode i usluge više orijentisane na tržište i klijente.

Glavne karakteristike KKI-a koje ih čine neophodnim za razvoj savremenih društava odnose se na sledeće:

- Zasnovane su na umetnosti i kulturi, a ne na korisnosti
- Oslanjaju se na kreativnost, stvaranje i ko-kreaciju – to ih čini veoma otpornim na automatizaciju i poslovi koji postoje u ovoj industriji verovatno će opstati paralelno sa automatizacijom u drugim oblastima života;
- Javljanje se u obliku ad hoc partnerstava među pojedinačnim stvaralocima – ovo čini kreativno partnerstvo svestranim i visoko produktivnim za nove ideje i radove, ali veoma ranjivim i sa organizacione i ekonomske perspektive, jer preovlađuje rad zasnovan na projektima;
- Spin-off novih rešenja/inovacija u drugim sektorima privrede;
- Oslanjaju se na umrežavanje, deljenje i grupisanje;
- Promovišu društvenu koheziju i inkluziju zasnovanu na zajedničkim vrednostima, stavovima, znanju, uverenjima i tako dalje;
- Stvaraju iskustva i individualne vrednosti i senzacije za svakog potrošača;
- Prožimaju sve druge sektore privrede – sa i bez digitalizacije;
- Najdirektnije su povezane sa turizmom (jer često generišu srž turističkih proizvoda), rekreacijom i obrazovanjem, ali se sa napretkom VR i AR i interneta stvari svuda prepliću;

- Od njih se očekuje da dovedu do rešenja za globalne, regionalne i lokalne izazove sa kojima se moderna društva suočavaju.

3 Reference

- Amenta, Edwin, Ramsey, Kelly. (2010). "Institutional Theory" in ed. Leicht, Kevin T, Jenkins, Craig. *Handbook of Politics - State and Society in Global Perspective*.
- Cunningham, Stuart (2003). "Cultural Studies from the Viewpoint of Cultural Policy", ed. Lewis, J. and Miller, T.: *Critical Cultural Policy Studies. A Reader*, Oxford: Blackwell.
- Duelund, Peter (2011). "The impact of the new nationalism and identity politics on cultural policy-making in Europe and beyond" (CultureWatchEurope Think Piece). (http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/CWE/CWE_Duelund_EN.pdf)
- Robins, Kevin. (2016). *Cultural Policies and Cultural Politics in Twenty First Century*. In *Cultural Interventions*. Ed.: Kevin Robins and Burcu Yasemin Şeyben. Istanbul: Istanbul Bigi University Press. https://www.researchgate.net/publication/298061042_Cultural_Policy_and_Cultural_Politics_in_the_Twenty-First_Century
- Isar, Yudhishthir Raj. (2009). "Cultural Policy": Toward a Global Survey. *Cultur Unbound Journal of Current Cultural Research*. https://www.researchgate.net/publication/45183050_Cultural_Policy_Towards_a_Global_Survey
- Đukić, V. (2010). *Država i kultura*. Studije savremene kulturne politike, Institut za pozorište, film, radio i televiziju. Beograd: Fakultet dramskih umetnosti
- Vukanović, Maša. (2011). *Pogled na kulturu. Zakoni i prakse pet država članica Evropske unije*. Beograd: Zavod za proučavanje kulturnog razvitka. https://zaprokul.org.rs/wp-content/uploads/2015/01/zakoni_prakse.pdf